

اولین همایش ملی فناوری در مهندسی کاربردی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی (NCTAE2016)
واحد تهران غرب، 21 بهمن ماه 1395

اولین همایش ملی فناوری در مهندسی کاربردی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی (NCTAE2016)
واحد تهران غرب، 21 بهمن ماه نقش تزئینات در شاخص سازی معماری سنتی و اسلامی

نمونه موردی: گنبد آرامگاه شیخ صفی الدین اردبیلی
لیلا بحر کاظمی¹، لیلا کیوان لولویی²

¹ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی تهران غرب، leila.bahrekazemi@gmail.com،
² عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات، محلات، ایران،

چکیده

فضای منقوش رنگین از مهم ترین و مشهورترین شاخصه های معماری ماست. نقش دستمایه طراح برای ارتقاء طبیعت مواد و فضاهاست. با نقش گویی او مهری از عالم بالا را بر ماده می زند و روحی دیگر در آن می دمند. اما هنگامی که رنگ وارد میدان این کارزار می شود آغاز حذف صورت ظاهری ماده برای دستیابی به کیفیت مطلوب است. به کمک رنگ صورت ظاهری ماده پنهان می شود. نقش و رنگ به مدد یکدیگر فضایی را پدید می آورند که در چشم انسان همانند روایست، فضایی که انسان در آسمان ها آن را جستجو می کند. از شاخصه های خاص معماری اسلامی این بود که با حضور در ایران به بیشتر مواردی را که در ساختمان جنبه عملکردی داشت جنبه زیبایی شناسانه و تزئینی نیز بخشید، به نحوی که این تزئینات هم جنبه عملکردی خویش را حفظ کردند و هم جنبه زیباشناسانه پیدا کردند و در پس خود مفاهیمی را در بر داشتند. با بررسی این مفاهیم می توان به مضمون هایی بسیار زیبا رسید که همگی برگرفته از آیات و احادیث می باشند و به گونه ای بسیار زیبا در معماری بناهای دوره اسلامی جای گرفته اند. مقبره شیخ صفی الدین برجی استوانه ای شکل است که گنبدی کوتاهی در بالای آن قرار دارد و در بناهای دوره صفویه از اهمیت بالایی برخوردار می باشد، در این مقاله به چگونگی شکل گیری تزئینات و بررسی نقوش گنبد و تاثیر متقابل آن بر شاخص سازی این بنا در معماری سنتی و اسلامی می پردازیم.

کلید واژه- تزئینات، معماری اسلامی، آرامگاه شیخ صفی الدین اردبیلی، خط معقلی، شاخص سازی

1- مقدمه

شیخ صفی الدین برجی استوانه ای شکل است که گنبدی کوتاهی در بالای آن قرار دارد و در بناهای دوره صفویه از اهمیت بالایی برخوردار می باشد، شکل گیری تزئینات و چگونگی آنها تابع یکسری عواملی هستند. استفاده از خط برای تزئینات بنا سبب شده که مفاهیم با آنکه تابع عملکرد و زیبایی نقوش هم هستند، خود نیز تفاسیر جالبی را به همراه دارد. در این پژوهش در ابتدا به معرفی بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی می پردازیم و بعد به استفاده از آجر به منظور ساختمان و همچنین استفاده های تزئینی از آن و نقش خط در چگونگی تزئینات این گنبد پرداخته می شود.

1-1- آرامگاه شیخ صفی الدین اردبیلی

در بخش شمال شرقی ایران، اردبیل در 181 کیلومتری شرق تبریز در دامنه های یک آتشفشان خاموش قرار گرفته است. این قسمت مرکز مکتب صوفیگری بود که شیخ صفی الدین آن را تبدیل به یک جنبش بین المللی مذهبی کرد که دامنه آن تا سیلان کشیده شد. خود شیخ صفی الدین تاثیرات سیاسی در دربار مغول داشت و با شروع قرن 16 م. نوادگان و جانشینان او به عنوان سرکردگان مکتب صفوی، قدرت سیاسی خود را افزایش دادند تا حدی که بر یک منطقه تحت حکومت روحانیون حکمرانی کردند که